

Gregorio Luri

**L'ESCOLA
CONTRA EL MÓN**

L'optimisme és possible

La Campana

«En aquells temps ens educaven
més en la paciència que en l'avidesa.»

JOSEP MARIA ESPINÀS,
Inventari de jubilacions

1a edició: novembre de 2008

© Gregorio Luri Medrano
© Edicions La Campana
Muntaner, 248, 1r, 2a
08021 Barcelona
Tel.: 93 453 16 65 / Fax: 93 451 89 18

Disseny coberta: Zink comunicació
Il·lustració coberta: Gettyimages

ISBN: 978-84-96735-29-3
Dipòsit legal: B. 50.983 - 2008
Fotocomposició: EdiGestió (Barcelona)
Imprès a Romanyà/Valls. Capellades (Barcelona)

Presentació

Un inesperat regal del conseller

Em vaig jubilar a començament del curs 2007-2008 sense esperar cap gest d'agraïment del Departament d'Educació. L'administració ha complert més que satisfactòriament el pacte que vam signar tots dos lliurement el dia que vaig aprovar les oposicions. Em van encarregar una feina i m'han pagat puntualment per fer-la; i amb un sou que, si el comparem amb el que guanyen els professors d'altres països, ha estat més que digne. Es podria dir que he estat afortunat de tenir un patró molt més preocupat per pagar-me puntualment cada mes que per supervisar la qualitat de la meva feina. Mai no he sentit a sobre meu l'alè de la Inspecció. Els mestres i professors catalans tenim més bons salaris i més autonomia que els nostres col·legues d'arreu d'Europa i estem menys subjectes a examen que ells.

Però vet aquí que pocs dies després de jubilar-me vaig rebre dues cartes que van fer que em replantegés les meves expectatives. A la primera, el director dels Serveis Territorials

em deia en un to molt formal que el Departament d'Educació em tenia reservat un obsequi i que podia passar a recollir-ho quan volgués. La segona, de caire més institucional, estava signada pel conseller d'Educació en persona, Ernest Maragall i Mira, que m'assegurava que reconeixia el valor de la tasca que havia dut a terme al llarg de tota la meva vida professional i s'estenia en una lloa genèrica de la figura del mestre:

Les persones, i encara més les que tenen una vocació especial d'entrega per a oferir el seu saber als altres, són les que poden ensenyar a pensar, a reflexionar, a ser crítics. A ser creatius. Perquè aquesta és l'essència de l'educació, i poc serà l'agraïment que jo vull reiterar, per tota una vida professional dedicada a fer créixer els nostres nois i noies en el pensament, en la reflexió, en l'esperit crític i en la creativitat, les principals eines per a esdevenir una persona autònoma, integrada socialment i lliure.

El senyor conseller s'acomiadava manifestant-me tot el seu «reconeixement i afecte».

D'entrada vaig estar temptat de fer una lectura irònica i una mica ressentida de totes dues cartes, i especialment de la del senyor conseller. ¿Com sabia ell que jo no havia estat un inepte? ¿I si en aquell moment algun professor d'aquells que mai no he volgut considerar un company perquè gastava més fatxada que escrúpols estava llegint aquelles mateixes cartes? I, sobretot: ¿com podia saber el conseller si jo compartia la tesi que l'essència de l'educació és ensenyar a ser crítics i creatius?

Al llarg de la meva vida professional cap autoritat se m'ha dirigit ni indirectament ni directament per demanar-me que fes «créixer els nostres nois i noies en el pensament, en la reflexió, en l'esperit crític i en la creativitat». I, ho confesso, m'hauria agradat poder discutir sobre aquestes qüestions. He conegut docents magnífics que em donaven mil voltes per la seva capacitat, la seva perseverança i el seu entusiasme; i també he conegut al llarg dels anys uns quants docents decebutos que es creien de debò que el culpable del seu desencís, de la seva professionalitat ferida, era el desdeny col·lectiu (administració inclosa).

Tant els uns com els altres han rebut el mateix tracte dels patrons: puntualitat exquisida en el pagament i distància galàctica.

Però, tot i la momentània satisfacció que hauria pogut proporcionar-me el sarcasme, em va semblar absurd mirar enrere amb desencís, com fan els derrotats. Val més encarar el futur sense el llast del recel, perquè, com deia el meu admirat Xenofont, «és noble i just i piadós i més agradable recordar les coses bones que les dolentes».

Al cap de pocs dies vaig anar a recollir el regal que em prometia la carta del director dels Serveis Territorials. No m'esperava res gaire valuós o sorprenent, però reconec que havia deixat créixer l'esperança de trobar-hi un petit gest humà, encara que no se m'acudia quin podia ser. Evidentment descartava del tot una figureta de Lladró o cap altra carrincloneria per l'estil. Vaig pensar que, posats a fer un regal, probablement un departament com el d'Educació triaria alguna cosa més aviat cultural, com ara un

abonament al Teatre Nacional, encara que fos per a un parell de mesos, o què sé jo... una edició especial de la poesia de Vicent Andrés Estellés. Però les meves expectatives es van enfonsar de cop en arribar al lloc de l'entrega.

–Miri –vaig dir a la conserge–, és que m'acabo de jubilar i he rebut una carta...

–Ah, sí, esperi, ara l'hi dono...

Això va ser tot. Ni es va interessar pel meu nom, ni va voler confirmar si havia rebut o no la carta o si jo era qui deia ser. Simplement es va aixecar, va obrir una porta i va tornar al cap de poc amb un llibre titulat *L'educació a Catalunya*. Me'l va oferir amb el mateix gest mecànic amb què jo el vaig rebre. N'hi vaig donar les gràcies i vaig sortir al carrer amb el llibre a les mans i una mica perplex.

Com que havia decidit ser positiu, no vaig voler menysprear el regal que em feia l'administració educativa catalana per la meua vida professional «dedicada a fer créixer els nostres nois i noies en el pensament, en la reflexió, en l'esperit crític i en la creativitat». El llibre, gran, molt ben editat, amb tapes dures i amb fotografies a tot color, recollia reflexions de diferents notables de la pedagogia catalana. Vaig veure que hi era en Salvador Cardús. Signava l'article final, dedicat als «desafiaments del segle XXI», i conclouïa d'aquesta manera: «Em reafirmo en la necessitat urgent d'una nova cultura escolar. El malestar es va estenent i no s'hi val girar els ulls cap a una altra banda, ni em resigno a apuntar-me al discurs falsament progressista de la crisi de valors. En realitat, crec que es pot confiar més en l'actual escola i en els mestres d'ara que no pas ho fan els qui en ne-

guen els problemes o els qui excusen la seva impotència en tots els mals de la societat.» Aquestes eren les darreres paraules del regal del conseller.

¿Havia d'interpretar com una imputació el fet que el meu patró em regalés com a comiat un llibre que constatava que «el malestar es va estenent»?

El sol del carrer em va ajudar a assaborir la ironia de tot plegat. Com que estava decidit a no malbaratar aquell lluminós matí, em vaig comprar *La Vanguardia* i em vaig asseure en una terrassa, disposat a assaborir amb parsimònia una cervesa. Era el matí de l'estrena oficial de la meua jubilació. Llavors em vaig adonar que a les pàgines del diari hi tornava a aparèixer en Cardús. El president de l'Associació de Catedràtics signava una carta al director¹ que arremetia sense contemplacions contra un article del sociòleg.² «Si el sistema fracasa», deia el president de l'Associació de Catedràtics, «la responsabilidad no es de quienes cumplen las normas, sino de quienes las han creado, es decir, los políticos y su corte de asesores pedagógicos que han configurado el sistema».

L'optimisme és el primer deure moral del mestre

En aquell moment jo feia una sèrie d'entrevistes a diverses personalitats (sindicalistes, polítics i autoritats educati-

1. *La Vanguardia*, 31 de gener de 2008.

2. «Sindicatos contra maestros», *La Vanguardia*, 23 de gener de 2008.

ves) per recollir informació per a uns articles que havia d'escriure sobre la situació de l'ensenyament a Catalunya. Eren les setmanes prèvies a la vaga de l'ensenyament públic del 14 de febrer de 2008. Com més informació recollia, més clarament es perfilava la sospita que, respecte a l'educació, el que veritablement ens passa és que no tenim una idea clara de què coi ens passa, encara que hi ha unanimitat a considerar que és alguna cosa greu. Hi ha un neguit palpable, però no acabem d'entendre'n ni els símptomes ni les causes.

Un fet que sembla confirmar aquest diagnòstic paradoxal és la mania que tenen els nostres polítics de viatjar a Finlàndia a veure si troben un sistema educatiu reeixit que pugui servir-nos de model. No és que vulgui negar-los el dret –que més aviat és una obligació– de documentar-se *in situ* amb experiències que mereixen un elogi universal; el que em preocupa és la seva ingenuïtat, si creuen de veritat que es pot importar l'excel·lència aliena com si fos fusta o bacallà en salmorra. A més, ¿per què cal imitar Finlàndia i no Flandes o Baviera? La realitat és que tots tres països tenen uns resultats acadèmics excel·lents, tot i que divergeixen, a vegades de manera molt marcada, en les seves pràctiques educatives. ¿Què és, doncs, el que ens enlluerna de Finlàndia? ¿Com és que tenim tan clar que les receptes socialdemòcrates són les úniques que poden guarir els nostres mals? ¿No és cert que des de la Transició hem aplicat de manera reiterada receptes d'aquesta mena? ¿No és lògic pensar, doncs, que si estem com estem alguna cosa hi deu tenir a veure aquesta dèria?

El cas és que els diferents especialistes amb els quals em vaig entrevistar em van confirmar que, efectivament, «el malestar es va estenent».

«La nostra realitat», em va dir un rellevant sindicalista, «té ben poc a veure amb la del segle XIX, que és el segle que va veure la creació de l'escola com a institució estatal. Ens falta la confiança que tenien els nostres avis en la ciència i en el progrés. De fet l'escola va ser el resultat d'una confluència singular i, pel que veiem, irrepetible, entre nacionalisme, fe en el saber, confiança en el futur i optimisme antropològic. Avui el concepte de nació, sobretot a Europa, s'ha flexibilitzat, el futur ens fa por, sospitem de la ciència i de la tecnologia i ens costa mantenir la fe en la humanitat. Els nostres avis sabien exactament què volien per als seus néts; nosaltres l'única cosa que sabem amb exactitud és el que temem. L'escola sembla en certa manera el *Titànic*. El radar és inservible; no perquè no funcioni, sinó més aviat perquè no acabem d'esbrinar cap a on volem anar i, tot i que sabem que estem travessant una zona d'icebergs, no hi ha res que ens faci més por que parar les màquines. Hem de continuar perquè, mancats d'una idea clara del que pot significar avui la idea de progrés, necessitem demostrar-nos a nosaltres mateixos que almenys avançem».

Sentir parlar aquest sindicalista va ser el que em va acabar d'empènyer a escriure aquest llibre. I ho vaig fer tenint ben presents les seves paraules. Si té raó, ¿per què la situació que ell descriu no sembla afectar Finlàndia, Flandes o Baviera, que viuen en el mateix present i en el ma-

teix continent que nosaltres? ¿Per què semblen nosaltres els més predisposats a confondre el progrés amb el canvi, fins al punt de fer del *perpetuum mobile* legislatiu la nostra rutina normativa?

Em vaig adonar que entre tots hem suscitat un desencís que ha acabat convertint-se en una rèmora. No dic res de nou si afirmo que a casa nostra no manquen sirenes disposades a ventar el seu pessimisme, ignorant que el nostre estat d'ànim o bé milita activament a favor dels problemes o bé a favor de les solucions. Una actitud pessimista o cínica davant la realitat condiona l'objectivitat de la nostra mirada i afegeix un sobrepès feixuc a la nostra feina.

El pessimisme és infecció. I per aquesta mateixa raó, l'ètica de la pedagogia és, en primer lloc, l'optimisme i la confiança. I l'optimisme, a més de possible, és absolutament necessari. Ara bé: que sigui possible no vol dir que sigui fàcil. Mentre dono les darreres pinzellades a aquest llibre, a mitjan setembre del 2008, la premsa recull al costat de les informacions habituals de cada nou curs l'anunci d'una imminent convocatòria de vaga promoguda pel sindicat majoritari entre els ensenyants catalans, la USTEC.

A vegades per ser optimista cal saber també jugar a la contra dels fets.

La pedagogia com a art polític

Aquest no pretén ser un d'aquells llibres porucs i asèptics que per eludir la realitat afirmen que el seu objectiu és

«fomentar el debat». Déu me'n guard, de fomentar més debats encara! Si a l'ensenyament n'hi ha per donar i per vendre! En el món de l'educació s'ha generalitzat el vici del debat. Perquè el debat degenera en vici (en cridòria o en gesticulació banal) quan es perllonga indefinidament amb la falsa convicció que, mentre es mantingui viu, alguna cosa positiva en sortirà. En realitat, però, la incapacitat per tancar un debat només posa de manifest la por de prendre decisions.

Aquest llibre és una defensa de l'escola, que compleix una funció de contacte i mediació tant entre les diferents generacions com dins d'una mateixa generació. D'aquesta manera, a més de permetre el creixement personal, fa possible que un país –el nostre, en aquest cas– pugui anar adaptant la realitat a les seves ambicions. Estic convençut que una condició imprescindible perquè l'escola pugui fer el seu paper és la confiança.

En aquest sentit, el títol pretén ser més descriptiu que provocatiu. La preposició «contra» pot tenir diferents sentits. L'escola pot posicionar-se *contra* el món quan ignora la realitat i es mostra incapaç de proporcionar les eines indispensables per a la competició social que hi ha al carrer; quan educa els alumnes en uns valors que posen en qüestió tant l'esforç com la jerarquia i la selecció; quan hi ha un desacord greu entre el que s'ensenya a les aules i el que la societat demana. Se situa *contra* el món quan no gosa aspirar de veritat a l'excel·lència i en lloc d'això es conforma amb l'ornament retòric del «progressa adequadament»; quan viu pendent d'uns discursos que fa temps que han deixat de tenir ressò

social o quan confon la pedagogia amb una teràpia contra els mals de la vida humana, sense adonar-se que una vida sense frustracions va en contra d'ella mateixa. Tant de bo Déu aparti del camí dels nostres fills els mestres missioners de la causa de la felicitat!

L'escola es posiciona també *contra* la seva comunitat quan confon l'alumne amb un client i el coneixement amb l'entreteniment, oblidant que tota pedagogia és política i que ha de retre comptes dels seus resultats. La manera que té de justificar-se a si mateixa és mostrar amb orgull a la seva comunitat la qualitat dels ciutadans que ajuda a formar. La pedagogia no té les mans lliures. Està subjecta al manament d'una comunitat que vol persistir en el temps.

La societat no ha donat permís a l'escola per fer el que li sembli, sinó que li ha encarregat que trobi la manera més eficient de transmetre el millor d'ella mateixa als que vénen darrere. Per això li demana una certa actitud contra el món –i les seves urgències i estímuls immediats. Així podrà exercir la seva funció mediatra entre la família i la societat civil, i també vincular el passat i el futur.

Per complir fidelment la seva missió, és possible que l'escola hagi de navegar sovint contracorrent. No s'ha de deixar arrossegar per aquelles psicologies i filosofies que fan de la frivolitat un principi i menystenen el rigor, l'esforç i l'educació del caràcter.

«Mediar» vol dir «interposar-se entre dues o més persones amb la pretensió de posar-les en contacte, de fer de pont». Un mediador és un mitjancer. L'escola, com a institució mediatra, intercedeix prop del saber en favor de l'a-

lumne. I per fer-ho no té altre remei que situar-se contra un món que pateix la síndrome de la impaciència –per no dir «del neguit». Aquesta impaciència ja no és una moda pasatgera, sinó una cosa molt arrelada en les societats modernes. És l'energia que fa funcionar el motor del consum. Quan volem alguna cosa la volem ara mateix, i cada cop ens costa més tolerar l'espera entre la manifestació del desig i la seva satisfacció: el tracte entre persones ha de ser directe, sense fórmules de cortesia; el consum ha de ser assequible i, si pot ser, servit a domicili; el llenguatge, planer (el subjuntiu sembla una antigalla); l'acceleració, permanent. Les institucions fan jornades de portes obertes; els polítics fomenten la participació directa dels ciutadans, les jerarquies s'esforcen per semblar pròximes. La promesa d'«accés immediat» és l'eslògan més repetit, el que domina les nostres vides.

L'escola no és aliena a aquesta acceleració del temps, i per això l'activitat s'ha convertit també en un eslògan pedagògic. Però el tracte amb el saber, a més de confiança en el paper del mestre, demana també temps per rumiar, per planificar, per conrear... És per això que l'escola ha de proporcionar experiències de pausa, ha de saber alentir el temps, ha de trobar el moment per al silenci, per a l'espera.

La crítica del paper transmissor i intermediador de l'escola va ser fonamental en la pedagogia –o «antipedagogia»?– que per simplificar anomenaré «pedagogia del 68» i que es va imposar triomfalment a les universitats europees a les darreries del segle passat. Com el lector veurà aviat,

aquest llibre es posiciona contra els gravàmens d'aquesta herència perquè, lluny de conduir-nos cap a una societat més solidària, han fomentat el triomf d'un individualisme narcisista que vol fer de la diferència (de la seva diferència, per descomptat) un privilegi i que mira tota mostra d'autoritat amb recel.

Torno a llegir les paraules del conseller d'Educació. M'agraeix que hagi estimulat el creixement del pensament crític, la reflexió i la creativitat dels nois catalans, però no m'explica per què aquests valors són més importants que, per exemple, la lleialtat, la disciplina i la responsabilitat; ni tampoc per què no sembla concedir cap importància als continguts que hagi pogut impartir al llarg de la meua vida professional.

El vocabulari del conseller és exactament el mateix que el de la beateria pedagògica imperant a Catalunya, que ni sembla ser conscient dels seus silencis ni sembla tenir cap inconvenient a defensar els més grans ideals mentre passa per alt els ideals elementals que organitzen el nostre dia a dia. No em puc creure que no els importi saber si els alumnes que han estat sota la meua responsabilitat, quan acaben l'ensenyament obligatori, són capaços de situar el Danubi o Moldàvia dins un mapa d'Europa, si estan capacitats per fer càlculs mentals mínimament complexos o si dominen alguna cosa més que un vocabulari d'estricta subsistència.

Sí. No en tinc cap dubte: hi ha un bon grapat de motius per a la reflexió.

1 L'especificitat de la pedagogia

Si es pogués aprovar un examen prenent una píndola...

Ara que ens trobem a l'era de les biotecnologies, ens podem permetre fantasiejar amb un futur més o menys proper en què s'haurien descobert els mecanismes bioquímics que fan possible l'aprenentatge. Imaginem-nos que el nen en comptes d'estudiar es pogués prendre una píndola que immediatament provoqués les connexions neuronals pertinents.

Podem fins i tot imaginar-nos un batut interdisciplinar elaborat amb ingredients diversos, segons les apetències de cada alumne. Podria estar compost, per exemple, de 25% de regnat de Jaume I, 30% de rius d'Europa, 15% de funció clorofil·lica, 10% d'arrel quadrada, 5% de teorema de Pitàgores, etc.

Coneixent una mica l'ésser humà, sospito que hi hauria addictes que engolirien píndoles de tota mena i a totes hores. Hi hauria qui en consumiria només de física i qui tro-